

FRANSIZ EMPERYALİST YÖNETİMİNİN YAYLADAĞI/HATAY ÖLÇEĞİNDE TATBİKİ

Ali ARSLAN *

Atf: Arslan, Ali. "Fransız Emperyalist Yönetiminin Yayladağı/Hatay Ölçeğinde Tatbiki", *Sosyologca*, Sayı 31 (2026), s. 223-234.

ÖZ: Antakya-Şam kestirme yolunun üzerinde, Antakya Kalesi'nin dayandığı dağ silsilesin üzerinde bulunan, eski adı Cebel-i Akra ve Ordu olan Yayladağı, 1516 yılından itibaren Osmanlı Devleti hâkimiyete girmiş ve 1921 tarihinde Fransız işgaline uğramıştır. 1918 yılında Antakya ve civarı İngiliz ve akabinde Fransız işgal yönetimi kurulmasına rağmen Yayladağı, yapılan başarılı Millî Mücadele dolayısıyla, Temmuz 1921'e kadar müstakil bir kaymakamlık olarak BMM Hükümeti'ne bağlı kalmıştı. 20 Ekim 1921'de de Fransa ile Türkiye arasında imzalanan Ankara Anlaşması ile Antakya ve civarı belli şartlarla Fransız idaresine bırakılmıştı. Sömürgeci bir güç olan Fransızlar kendilerini üç yıl uğraştıran Yayladağı'na karşı özel uygulamalar ortaya koymuşlardı. Bu makalede Fransızların o dönem bir nahiye olan Yayladağı'nı idari olarak üçe parçalamaları, halkı sindirmek için uyguladıkları özel metotları, keyfi idareleri, çocuk satışına bile göz yuman adaletsiz uygulamaları tek tek ele alarak, mikro ölçekte gerçekleşen müstemleke yönetimin anlayışını, o dönemin şahidleri ve yakınları ile yatığım mülakatlardan faydalanarak anlatmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Yayladağı, Hatay, Sömürgecilik, Millî Mücadele, Fransa.

The Implementation of French Imperialist Rule on the Scale of Yayladağı/Hatay

ABSTRACT: Yayladağı, formerly known as Cebel-i Akra and Ordu, lies along the Antakya-Damascus shortcut. It is situated on the mountain range upon which the historic Antakya Castle stands. It came under Ottoman rule in 1516 and was subjected to French occupation in 1921. Although an English and subsequently a French occupation administration was established in Antakya and its surroundings in 1918, Yayladağı, due to the successful National Struggle, remained an independent district under the Grand National Assembly (BMM) government until July 1921. On October 20, 1921, the Ankara Agreement signed between France and Turkey ceded Antakya and its surroundings to French administration under certain conditions. As a colonial power, the French implemented special measures against Yayladağı, which had given them trouble for three years. This article examines the French division of Yayladağı – then a subdistrict – into three administrative units, the special methods they employed to subdue the population, their arbitrary administration, and their unjust practices – including turning a blind eye to the sale of children – to illustrate the nature of colonial administration at the micro-level, drawing on interviews I conducted with eyewitnesses and their relatives from that era.

Keywords: Yayladağı, Hatay, Colonialism, National Struggle, France.

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi : 09.05.2026

Kabul Tarihi : 17.06.2026

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, arslanali@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9616-3933.

Giriş

Emperyalist devletlerin ele geçirdikleri ülkelerde kurdukları yönetim yönetimler üzerinde çalışma yapılması oldukça kolay olduğu gibi eyalet ve iller konusunda bile incelemeler yapılması zor değildir. Ancak sömürgecilerin küçük ilçeler ve nahiyeler ölçeğinde uyguladıkları idareler hakkında çalışma yapmak, malzeme bulmanın zorluğundan dolayı, oldukça zorlaşmaktadır. Biz bu makalede 1921-1938 arasında Fransız manda yönetiminde bulunan Hatay'ın küçük bir ilçesi olan Yayladağı'nda Fransızların uyguladıkları emperyalist yönetimi ele almak istiyoruz. Yayladağı'nın Hatay'daki önemli bir farkı da Fransızları karşı üç yıla yakın direnmesi olduğundan Fransızlar buraya karşı emperyalizmin en katı şeklini uygulanmasına sahne olmasındır.

Yayladağı'nda Millî Mücadele ve Fransız İşgali

Bugün Türkiye'nin en güneyinde bulunan Yayladağı, Yayladağı sırasıyla; Eski Mısırlılar, Hititler, Asurlular, Babiller, Persler, Makedonlar, Romalılar, Sasaniler, Doğu Romalılar, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Haçlılar, Eyyübiler ve Memlukluların hâkimiyeti altında kalmıştı. 24 Ağustos 1516'da Halep'in kuzeyindeki Mercidabık'ta yapılan savaşı kazanan Osmanlılar, Antakya ve civarına hâkim olmuşlar ve Birinci Dünya Savaşı'na kadar da Yayladağı'nı idareleri altında bulundurmışlardı.

Birinci Dünya Savaşı sonunda, 1918 yılında, Kudüs, Şam, Halep, Antakya, Antep'i işgal eden İngilizler, Yayladağı'nı işgal edememişlerdi. İngilizlerin 1 Kasım 1919'dan itibaren, Hatay dâhil olmak üzere, bu bölgeleri Fransızlara devretmelerine rağmen, Yayladağı'na Fransızlar da girememişlerdi. 1920 yazına kadar Yayladağı'nı nahiye müdürü olarak Hacı Hissam bir hükümetin başı gibi çalışmış ve Celal Ağa da komutanlığı üslenmişti. Celal Ağa'nın öldürülmesinden sonra Yayladağı'ndaki Kuva-yı Milliye küçük gruplara ayrılmıştı. 2. Kolordu komutanı Selahattin Adil tarafından Yüzbaşı Bedri Bey'in Antakya ve Havalisi Kuva-yı Milliye Kumandanlığına atanmasından sonra onun görevlendirdiği Nuri Aydın Konuralp'in öncülüğünde, 9 Şubat 1921'de, Kırpüçük'de Yayladağı Müdafaa-i Hukuk Kongresi toplanmış ve Türkiye sınırları içinde, Millî Mücadele'nin bu son kongresi ile Müstakil Ordu ve Cebel-i Akra Kaymakamlığı kurulmuştu. Fransızlara karşı daha büyük bir direniş hareketi başlatmak isteyen Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından, Şubat 1921'e kadar Antep savunma komutanlığı yapan (Ali Şefik) Özdemir Bey, Mayıs 1921'de Cebel-i Akra'ya gelmiş ve bu görevine 22 Temmuz 1921 tarihine kadar devam etmişti. Fransızların 21 Temmuz'da Yayladağı merkezini ve 24 Temmuz 1921'de de Şeyh/Şen Köyü'nü de ele geçirmesiyle Yayladağı'nın silahlı direnişi sona ermişti¹.

Hatay'ın Fransızlara Bırakılması

Doğu cebhesinde büyük başarı gösteren Ankara'daki BMM Hükümeti ile bir anlaşma yapmak isteyen Fransa harekete geçmiş ve 9 Haziran 1921'de F. Bouillon Ankara'ya gelmişti. BMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa ile ilk görüşme 13 Haziran 1921'de yapılmış ancak Fransa ile bir anlaşma sağlanamamıştı. Bunun önemli sebebi Yunanlıların 10-24 Temmuz 1921'de yapılan Eskişehir-Kütahya Savaşı'nı kazanmaları ve Ankara'yı işgal ederek Millî Mücadele'yi bitirme hedefleri olmuştu². Bu süreçte F. Bouillon ile Ankara'da yapılan görüşmelerde Türkiye ile Fransa arasında yapılacak anlaşmanın esasları aşağı yukarı tamamlanmıştı. Ancak Yunan Harekâtının bitmesini beklediği anlaşılan F. Bouillon, Fransız işgalindeki Adana'ya dönmüş ve daha sonra Paris'e gitmişti. Fakat Türkiye ile Fransa

¹ Ali Arslan, "Millî Mücadele'nin Son Kongresi: Yayladağı Kongresi, Müstakil Ordu Ve Cebel-İ Akra Kaymakamlığı ve En Güney Cebhenin Kurulması", Millî Mücadele'nin En Güney Cebhesi ve Son Kongresi: Yayladağı, (Editör Ali Arslan) Usûl Yayınları, İstanbul 2022, s.117-146.

² Ali Arslan, İstanbul'dan Çıkış Millî Mücadele'ye Giriş, İskenderiye Kitap, İstanbul 2020, s.129-140.

arasında Ankara'ya geri dönüşüne kadar bir "Muvakkat Muahede" hususunda anlaşma sağlanmıştı. Bu Muvakkat Muahede'ye göre, F. Bouillon'ın Ankara'ya tekrar dönüşüne kadar iki tarafın birbirlerine karşı hiçbir harekette bulunmaması kararlaştırılmıştı³.

Batı cebhesinde 23 Ağustos - 13 Eylül 1921 arasında gerçekleşen Sakarya Savaşı'nı Türkler kazanınca, F. Bouillon tekrar Ankara'ya gelmişti. 24 Eylül 1921'de başlayan görüşmeler 3 hafta sürmüş ve 20 Ekim 1921'de de Ankara anlaşması imzalanarak Antakya ve civarı belli şartlarla Fransız idaresine bırakılmıştı. Ankara Anlaşması ile Antakya-İskenderun ve civarı Fransız yönetimine bırakılmıştı. Bu Ankara Anlaşması'na göre, Fransızların İskenderun Sancağı dedikleri Hatay'a, özerk bir statü verilmesi kararlaştırılmıştı. Daha sonra 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması ile Fransız idaresine bırakılan Hatay'da, 1921 tarihli Ankara Anlaşması'na göre özerk İskenderun Sancağı kurulmuştu.

Fransız İdaresinin Kuruluşu ve Yayladağı'nın Üç Parçalanması

Fransız idaresinde, merkezi İskenderun olan İskenderun Sancağı'nda Antakya, İskenderun ve Kırıkhan ilçeleri kurulmuştu. İskenderun Sancağının en büyük ilçesi, Yayladağı(Ordu)'nun da bağlı olduğu Antakya Kazası olup şu nahiyelerden oluşmuştu: 1- Ordu Nahiyesi, 2- Kesep Nahiyesi, 3- Süveydiye Nahiyesi, 4- Bityas Nahiyesi, 5- Yukarı Kuseyr (Şen/Şeyh Köyü) Nahiyesi, 6- Orta Kuseyr (Babutrün) Nahiyesi, 7- Aşağı Kuseyr (Karsu) Nahiyesi, 8- Harbiye Nahiyesi, 9- Karamurt (Avakya) Nahiyesi.

Fransızların bu yeni düzenlemesine göre daraltılan Ordu nahiyesinin 32 köyü bulunuyordu. Bunlar; Aşağı Tinziri, Yukarı Tinziri, Kozpınar, Hisarcık, Güveççi, Tumtum, Kandıl, Hansuma, Kaladuz, Kışlak, Yayla, Lobas, Ordu, Dusturu, Aynice, Çandır, Bezge, Yeniceköy, Kırkbuçuk(Kırpüçük), Şakşak, Refail, Kerer, Sungur, Sürütme, Karaköse(Karakise), Karacurun, Çakı, Tumamiye, Belangöz, Arpalı, Nişrin⁴

Fransızların bu idari taksimatının Yayladağı'na bakan en önemli yönü sınırlarının daraltılması olmuştu. Yayladağı'nın batısında bulunan Kesep köyü bir nahije haline getirilerek Yayladağı'nın Lazkiye ve deniz ile olan doğal bağlantısı kesilmişti. Kesep merkezi Ermenilerin elinde olduğu için de Kesep nahiyesi Türkleri kontrolde bir vasita haline getirilmişti. Yayladağı'nın kuzey doğusunda bulunan Şeyh/Şen Köyü de Yayladağı'ndan ayrılarak bir merkez haline getirilmişti ve etrafındaki köylerle beraber Yukarı Kuseyr adıyla bir nahije kurulmuştu. Böylece Yayladağı'nın Türklerden oluşun nüfusu üç ayrı nahiyeye dağıtılarak parçalanmıştı.

Kısacası Fransızlar kendilerini üç yıl uğraştıran Yayladağı'nı etkisiz hale getirmiş ve üç parçaya ayırmıştı.

Fransızların Yayladağı'ndaki Kuva-Yı Millîye Dönemi İdarecilerini Devşirmesi

Yayladağı'nı işgal ettikten sonra halkın kendilerine karşı tavrını kırmak isteyen Fransızlar, Millî Mücadele sırasında kendilerine karşı kurulan Ankara'ya bağlı olan Müstakil Ordu ve Cebel-i Akra Kaymakamı ile Ordu nahije müdürünü devşirerek işi başlamışlardı.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti tarafından nahije müdürü olarak atanmış olan Hacı Hissam Ağa, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra fiili olarak Yayladağı Hükümeti'nin başkanlığını yapmıştı. 9 Şubat 1921'de kurulan Müstakil Ordu ve Cebel-i Akra Kaymakamlığı kurulmasından sonra da Ordu nahiyesi müdürlüğü görevi verilmişti⁵.

³ Tayfur Sökmen, Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar, TTK yayınları, Ankara 1978, s.55-56.

⁴ Ömer Erdem, "Fransızların Sancak İdaresi ve Yayladağı'nın Statüsü", Millî Mücadele'nin En Güney Cephesi ve Son Kongresi: Yayladağı, Editör Ali Arslan, Usûl Yayınları, İstanbul 2022, s.221.

⁵ Nuri Konuralp, Hatay'ın Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi, İskenderun 1996, s. 107.

Fransızlar, 21 Temmuz 1921'de, Ordu/Yayladağı merkezini işgal ettiklerinde nahiye müdürü Hacı Hissam Ağa'nın görevine devam etmesine karar vermişlerdi⁶. Böylece hakkın Fransız işgaline karşı tepkisini azalmaya çalışmışlardı.

İkinci örnek ise 9 Şubat 1921'de toplanan Millî Mücadele'nin son kongresi olan Kırpüçük Kongresi'nde kurulan Müstakil Ordu ve Cebel-i Akra Kaymakamlığı'na tayin edilen Abdüselam Ağa'dır. Müstakil Ordu ve Cebel-i Akra Kaymakamlığı görevini üslenmiş olan Abdüselam Ağa, Yayladağı'nın Fransızlar tarafından işgali üzerine, 23 Temmuz 1921'de, Şeyh Köyü'nden ayrılarak Maraş'a gitmişti⁷. Türkiye ile Fransa arasında 21 Ekim 1921'de imzalanan Ankara Anlaşması'ndan sonra tekrar Yayladağı'nın Şeyh Köyü'ne dönen Abdüselam Ağa, Fransızlar tarafından Yayladağı'ndan idari olarak ayrıştırılarak kurulan Yukarı Kuseyr Nahiyesi müdürlüğüne tayin edilmişti. Şeyh/Şen Köyü merkezli bu nahiye bugünkü Yayladağı ilçesinin kuzey taraflarını içine almaktaydı. Ankara'daki BMM'ne bağlı olarak Yayladağı'nda yürütülen Kuva-yı Milliye hareketinin sembol ismi olan Abdüselam Ağa'nın Fransızlar tarafına geçmesi Yayladağılı Türkler için büyük bir darbe olmuştu.

Kısacası Fransızlar Kuva-yı Milliye'nin sembol isimlerini yanlarına alarak büyük başarı elde etmişlerdi. Fransızların esas gayesi ise bu şahısları kullanarak Türklerin kendilerine karşı direnişini kırmaktı.

Fransızların Halkı Sindirmesi ve Milli Kuvvetlere Saldırıları

Hatay'da kendi idarelerini kuran Fransızların ilk yaptıkları işlerden birisi, kendilerini üç yıl uğraştıran Altınözü-Yayladağı üzerine saldırı düzenlemek olmuştu. Askeri üstünlüğü el geçiren Fransızlar, askeri birlikleri grup grup ayırarak Altınözü ve Yayladağı'nın her tarafına sevk etmişlerdi. Geçtikleri köylerde terör estiren, yakan ve ileri gelenleri önüne katan Fransız birlikleri, Türkmen Mezrası'nda toplanmış ve "*Muzaffer Fransız Ordusu*" naraları atarak Antakya'ya dönmüştü. Bölge halkını sindirmeye çalışan Fransızlar ayrıca 1000 tüfek, 4000 Osmanlı altını, 1000 beygir ve 50.000 okka urgan istemişlerdi. Hissesine düşen silah, para vesaireyi vermeyen kişilerin köylerinin yakılacağı ve tutuklanan köy ileri gelenlerinin de idam edileceğini ilan etmişlerdi.

Fransızlara karşı yapılan mücadelede Müstakil Ordu ve Cebel-i Akra Kaymakamlığı yapan Abdüselam Ağa, Maraş'tan Şeyh Köyü'ne geri gelmiş ve Fransızların hizmetine girmişti. Diğer ağaları da beraberinde sürüklemeye çalışan Abdüselam Ağa'nın köyü, 14 Eylül 1921'de, Fransızlar tarafından Seyyar Fransız Grubu'nun merkezi yapılmıştı⁸. Şeyh Köyü'nü yerleşen Fransızların hedef aldığı şahıslardan birisi, Fransız işgaline karşı Özdemiş Bey'le birlikte hareket eden ve Derküş Boğazı'ndan Cısr-i Hadid'e kadar olan mıntıka'yı kuruyan güçlerin komutanlığını yapmış olan Şeyh Yusuf'tu⁹. Seyyar Fransız Grubu, 16 Eylül 1921'de Keskinçik-Ziyaret bölgesinde Fransızlara karşı faaliyet gösteren Şeyh Yusuf üzerine bir operasyon gerçekleştirmiş ancak kendisini yakalamada başarılı olamamıştı¹⁰.

Seyyar Fransız Grubu'nun ikinci hedefi ise, Fransızlara karşı mücadelede, Özdemiş Bey tarafından Cısr-i Şuğur'dan Derküş Boğazı'na kadar olan mıntıka'yı korumakla görevlendirilen Sahyunlular¹¹ olmuştu. Fransızlar Sahyunlulara yapılan operasyonda

⁶ 1900 başlarında doğan Mümin Gülşen ile 25,07,2003 tarihinde oğlu Hüseyin Gülşen'in de bulunduğu sırada Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

⁷ M. Abadi, Dağda Harb Hareketleri, s. 252-256.

⁸ Güney Nur, Özdemiş Bey'in Hatay ve Musul Harekâtı, Antakya 2008, s.129-130.

⁹ Nuri Konuralp, Hatay'ın Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi, s.128.

¹⁰ Güney Nur, Özdemiş Bey'in Hatay ve Musul Harekâtı, Antakya 2008, s.130.

¹¹ Nuri Konuralp, Hatay'ın Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi, s.128.

başarılı olmuş ve Sahyunlu reisleri Hayro Kasap ve Suphi Latıkani teslim olmuştu¹². Fransızlar yaptıkları bu operasyonlarla Altınözü-Yayladağı'nın doğu yakasında yani Demirköprü'den Aşağı Tinziri'ye kadar olan kısımda kendilerine karşı kuvvetli bir silahlı güç kalmamıştı. Fransızların bundan sonraki hedefi Yayladağı'nın merkezi ve etrafındaki oluşabilecek direnişi engellemekti.

Yayladağı Merkez ve Civarındaki Kuva-Yı Milliyenin Silahlarının Toplanması

Altınözü'ne hâkim olan, Şeyh Köyü'ne yerleşen ve Demirköprü- Aşağı Tinziri hattındaki Şeyh Yusuf ve Sahyunlu güçleri dağıtan Fransızların son hedefi Yayladağı merkezi ve etrafındaki milli güçleri etkisiz hale getirmek olmuştu.

Daha önce, 21 Temmuz 1921'de. Yayladağı merkezi Ordu'yu işgal eden Fransızlar, Türklerin elindeki silahları toplamış ve silahlı bırakılan Kesap Daşnak Ermenilerinin de Yayladağı merkezini yakmalarına müsaade etmişlerdi¹³. Yayladağı'ndaki kendi idareleri döneminde yakma ve sindirme işlemlerine bizzat uygulayan devam eden Fransızlar, insanlar üzerinde büyük korku meydana getirmişlerdi. Nihayet Yayladağı merkezine 5 kilometre uzaklıktaki Kesep'e 22 Kasım 1921'de gelen Albay Beaulieu, "*çete reislerini tutuklayıp silahlarını teslim*" almayı¹⁴ hedeflemişti. Fransız komutan o dönem "*çete*" denen Kuva-yı Milliye milislerini itaat etmesi halinde serbest bırakmış, güvenmediklerini takibe devam etmiş ve baş eğemeyenleri ise tutuklamaya başlamıştı¹⁵. Fransızlar bakışı karşısında Özdemir Bey'le beraber Fransızlara karşı gelen ve Hamza Deresi Muharebesine katılan "*Sultan Mahmut*" diye anılan Kozpınar'dan Dingil Mahmut(Dinç) da mecburen Kesep'e gitmek zorunda kalmıştı. Dingil Mahmut'dan bundan sonra Fransızlara karşı bir hareket dahil olmayacağına dair taahhüt alınmıştı¹⁶.

Kuva-yı Milliye mensuplarının elindeki silahları almakla da yetinmeyen Fransız kendilerine karşı güçlü bir direniş merkezi olan Yayladağı tamamen etkisiz hale getirmek için bütün Yayladağlıların ellerindeki etkili silahları toplama işine girişmişlerdi¹⁷. Kuva-yı Milliye mensublarından silah saklayanları tesbit ettiklerinde öldürmüşlerdi. Hasma Köyü'nde samanlığa silah sakladığı için iki kişiyi süngü ile katl etmişlerdi¹⁸.

24 Temmuz 1921'de, silahlı Ermeni çeteleri ani bir baskın ile Yayladağı'nı yakan Ermenileri devamlı bir şekilde kollayan Fransızlar, Türklerin elinden silahları toplarken Kesep'teki Ermenilerin silahlarına el koymamıştı¹⁹. Bu sayede Kesep Ermenileri Türklere silahlı olarak üstün bir konuma getirilmişti.

Kısacası Özdemir Bey'in 23 Temmuz 1921'de ayrılması ile Yayladağı'ndaki mahalli milli kuvvetlerin Fransızlara karşı koyması mümkün olmamış ve ancak Yayladağı'nda Fransızlara karşı farklı bir direniş dönemi başlamıştı.

Fransızların Yayladağlıları Yıldırma Tarzı ve Etkisizleştirme Çalışmaları

¹² Güney Nur, Özdemir Bey'in Hatay ve Musul Harekâtı, Antakya 2008, s. 130.

¹³ 1900 başlarında doğan Mümin Gülşen ile 25,07,2003 tarihinde oğlu Hüseyin Gülşen'in de bulunduğu sırada Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

¹⁴ Güney Nur, Özdemir Bey'in Hatay ve Musul Harekâtı, Antakya 2008, s. 129.

¹⁵ 1914 Doğumlu, Kızılçatlı Yusuf Devam ile 28 07 2011'de Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

¹⁶ 1914 Doğumlu, Kızılçatlı Yusuf Devam ile 28 07 2011'de Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

¹⁷ 1914 Doğumlu, Kızılçatlı Yusuf Devam ile 28 07 2011'de Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

¹⁸(Aşkar)Kenan Şerifoğlu ile 26 04 2007'de Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

¹⁹ 1900 başlarında doğan Mümin Gülşen ile 25,07,2003 tarihinde oğlu Hüseyin Gülşen'in de bulunduğu sırada Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

Fransız karşıtlarını devamlı baskı altında tutmaya özel bir önem veren Fransızlar bunun için çok değişik usuller ortaya koymuşlardı. Bunları şöyle sıralamak mümkündür.

Yayladağlıların Ermeni ve Sahyunlular Vasıtasıyla Baskı Altında Tutulması

Kesep Ermenilerin Himaye Edilmesi

Fransızlar, tarihi olarak Yayladağı idari sınırlarında bulunan Kesep'i ayrı bir nahiye haline getirerek²⁰ Ermenilere özel bir statü sağlamıştı. Kesep'deki Daşnak örgütünün elindeki silahları almayan²¹ Fransızlar, Ermenileri Yayladağlılar üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanmış ve yaptıkları suçlar hakkında oldukça müsamahakâr bir tavır takınmışlardı. Fransızlara güvenen bazı Daşnak mensupları Türklere silahlı saldırılar da düzenlemişti. Mesala Dusturu Köyü'nün üst tarafında namaz kılan İşlek Ali(Arslan), bir Ermeni tarafından hedef alınmış ancak bunu fark eden İşlek Ali, o Ermeni'yi anlının çatından vurmıştı. Bu Ermeni'nin fesine el koyan İşlek Ali, bu fesi zaman zaman giyerek, Ermeni örgüt mensuplarına hatırlatma yapmıştı²².

Fransızların Yayladağı'nu işgali öncesinde Türklere arası iyi olan Ermeni Hınçakların başkanı Serko Ağa²³, Fransızların işgalinden sonra tavrı değişmiş ve eşkıyalığa başlamıştı. Serko Ağa ve çetesi, Fransız yönetiminde onların himayesini görmüştü. Serko Ağa, Kesep Ermenilerinden oluşturduğu çetesiyle birlikte pek çok cinayet işlemiş, rastladığı Türklere çeşitli işkenceler yapmış, onların ineklerine ve davalarına el koymakla meşhur olmuştu. Bütün yaptıklarına rağmen bir ceza görmemişti²⁴.

Fransızlardan yüz bulan Kesep Ermenilerinden bazıları, Türklere kıymetli eşya ve hayvanlarını çalmakta bir mahur görmezlerdi. Mesela Kasım Bey Camisinin güneyinde evi bulunan Hasman(Demirtaş) Amca'nın ineğini çalarak Çedenelik'e götürmüşler ve orada kesmişlerdi. Bunu Hasman Amca evinden seyretmekten başka bir şey yapamamıştı²⁵.

Ermenileri her bakımdan desteleyen Fransızlar, Kesep'in bir ticaret ve sağlık merkezi olmasına da özen göstermişlerdi. Yayladağlılar ticari olarak Kesep'e bağımlı hale getirilmiş, ciddi hastalığı olanlar doktor ve ilaç için Kesep'e gitmek mecburiyetinde kalmışlardı²⁶. Mesela İbrahim Eroğlu'nun annesi Dusturu Köyü'nde hasta olunca ata bindirilerek, Kesep'in aşağısında Körkene'deki yazlığında olan Koca Doktora götürülmüştü²⁷. Yayladağı'nda doktor olmadığı ve Antakya'ya gitmenin de zor olduğu o zamanda, insanların Kesep'e gittikleri ve en meşhur doktorun da Koca Doktor diye anılan bir Ermeni olduğunu 1930 doğumlu Dudu Arslan şahit olmuştu. Hatta bu doktorun bazı Yayladağlılara zararlı ilaç verdiğini de halk tarafından dile getirmişti²⁸.

Sahyunluların Gasp ve Soygunlarına Müsamaha Gösterilmesi

²⁰ Ahmet Faik Türkmen, Hatay Manda Tarihi, Silahlı Mücadele Devresi, İstanbul 1939, c. IV, s. 103-104.

²¹ 1900 başla. rında doğan Mümin Gülşen ile 25,07,2003 tarihinde oğlu Hüseyin Gülşen'in de bulunduğu sırada Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

²² Salman Öztürkçü'nün oğlu Cemil Öztürkçü ile 16 Temmuz 2006'da Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

²³ Nuri Konuralp, Hatay'ın Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi, İskenderun 1996, s. 111.

²⁴ Kadir Oktay, Keldağın Yigitleri 2, Ankara 2020, s.242.

²⁵1937 doğumlu Nuriye Çoban ile Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

²⁶ Helgin köyünde 1915 doğumlu Fatma Yaraş ile 26 Temmuz 2006'da oğlu Ahmet Yatmaz(1931 doğumlu) ve torunu Ahmet Hoca bulunduğu sırada Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

²⁷ 1926-1927 doğumlu İbrahim Eroğlu ile 22. 4. 2004 tarihinde Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

²⁸ 1930 doğumlu Dudu Arslan ile 21 Temmuz 2006'da Ali Arslan tarafından yapılan mülakat

Çok önceden kendi memleketleri Sahyun'dan mülteci olarak Cisir-i Şuğur'a yerleşen insanlar Sahyunlu olarak anılmıştı. Fransızlara karşı mücadelede Özdemir Bey'in, Cisir-i Şuğur'dan Derküş Boğazi'na kadar olan muntıkayı korumakla görevlendirdiği Sahyunlular²⁹dan bazıları, Fransız idaresi döneminde gasp ve hırsızlıkla meşhur olmuşlardı. Bu Sahyunlular için özellikle silahları Fransızlar tarafından toplanan Yayladağı kolay bir hedef haline gelmişti.

Gruplar halinde geceleri hırsızlık yapan Sahyunluların en önemli hedefi hayvanlardı. Sahyunlular, özellikle çift sürmede kullanılan öküzler ile süt, yağ, peynir gibi temel ürünlerin sağlanmasında ihtiyaç duyulan inekleri çalmaktaydılar. Bundan dolayı Yayladağlılar, geceleri hayvanların ayaklarına bukağı yani kilit takmaktaydılar. Mesela yaz mevsiminde Aşağı Yayla'ya göçen Kasım Bey Camii imanı Şakir Hoca, geceleri bütün hayvanların ayaklarını bukağı ile kilitlerdi. Şakir Hoca'nın evde olmadığı bir sırada Sahyunlular baskın yapmışlar ve ahırdaki hayvanları götürmek istemişlerdi. Hayvanların ayaklarının bukağılı olduğunu gören hırsızlar evin içine girerek, kadın ve çocukları silahla tehdit ederek "*eyne miiftah?* (Anahtar nerede?)" demişlerdi. Anahtar Şakir Hoca da olduğu için onun gelmesini beklemişlerdi. Evde sigara içen birini fark eden Şakir Hoca bir terslik olduğunu anlamış evin arkasından yaklaşarak silahla ateş etmesi üzerine Sahyunlular şaşırarak kaçmışlardı³⁰.

Cisir-i Şuğur tarafından gelerek yaptıkları soygunlar korku salan Sahyunlular, daha da ileri giderek Yayladağı merkezini iki defa basmışlardı³¹. Bu baskınlardan ilkinde Yayladağlılar gafil avlanmış ve anında cevap verememişlerdi. Sahyunlular Kasım Bey Camisi'nin yanından hızlıca uzaklaşmaya başlayınca engebeli arazide onları vurmak mümkün olmayınca, İşlek Ali hızlıca Kasım Bey Camisi'nin minaresine çıkmış ve uzak mesafeden birisini arkasından vurmaya başlamıştı³².

Sahyunlular, Nahiye Müdürü Hacı Hissam Ağa'nın altınlarını çalmışlardı. İkinci baskın sırasında Sahyunlular, Yayladağı merkezinde bugünkü belediye binasının arkasındaki Damardı denen ve o dönem evlerin bulunduğu en doğu kısım olan yerde karşılanmıştı. Hacı Hissam Ağa'nın getirdiği mermileri, keskin nişancı olduğu için İşlek Ali(Arslan) kullanmıştı. Çatışma uzamış Hissam Ağa mermi vermiş İşlek Ali'te devamlı atış yapmıştı³³.

Hristiyan Vergi Memurları Tayini

Fransız idaresi kurulduktan sonra Yayladağı'ndan vergi toplanmaya başlanmıştı. Fransızların Yayladağı'nda göreve yapacak vergi memurlarını özellikle Antakya Kilisesine bağlı Hristiyanlar ile Gregoryen Ermeniler arasından seçmişlerdi. Bu memurlar da genellikle Kesep'teki Ermeniler ile Yayladağı'nda yaşayan Hristiyanlar arasından olmuştu.

Büyük Toprak Sahiplerinin Yanını Bir Nusayri Çiftçi Yerleştirilmesi

Fransızların üç yıl işgal etmekte zorlandıkları Yayladağı için farklı bir uygulamayı yürürlüğe koymuşlardı. Bu da Yayladağı'ndaki büyük toprak sahiplerinin yanına mutlaka Nusayri inancından şahısları çiftçi olarak yerleştirmek olmuştu³⁴. Mesela Şakşak Köyü

²⁹ Nuri Konuralp, Hatay'ın Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi, s.128.

³⁰ 1934 doğumlu Makbule Oktay ile 2010 tarihinde Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

³¹ Kara Hasan Sakarya'nın kız kardeşinin oğlu Cemil Öztürkçü ile 16 Temmuz 2006'da Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

³² 1935 doğumlu Mahmut Arslan ile 26.04.2007 tarihinde Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

³³ Kara Hasan Sakarya'nın kız kardeşinin oğlu Cemil Öztürkçü ile 16 Temmuz 2006'da Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

³⁴ Salman Öztürkü'nün oğlu Cemil Öztürkçü ile 16 Temmuz 2006'da Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

sınırları dâhilinde bulunan Burhan Ağa(Şerifoğlu)'nın 1000 dönüme yakın Mecit Çiftliği'nde aile olarak çalışan 8 narabadan 4'ü Nusayri idi³⁵. 1970'li yıllarda Yayladağı merkezine 2 kilometre yakındaki Ahmet Melek'in küçük çiftliğinde de bir Nusayri ailesi çiftçilik yaptığına şahit olmuştum. Fransızların bundaki maksadı Yayladağı'ndaki olaylardan farklı şekillerde haberdar olmayı hedefledikleri anlaşılmaktadır.

Yayladağı Zenginlerini Devşirme Çalışmaları

Yayladağılılara güvenmeyen Fransızlar, özellikle toprak sahibi ağalarla iyi ilişkiler kurarak onların kendi taraflarına almaya çalışmışlardı.

Fransız dönemi İskenderun Sancağı yöneticisi olan Durieux/Duryo, Yayladağı'ndaki ağaları Fransız tarafına cezb etmek için çalışmalar yapardı. Mesela Duryo, *"her yıl av yapmak için Yayla mevkiine gelir, 15 gün boyunca avlanmak maksadı ile buralarda oyalanır"* dı. Duryo, Yayladağı'nın en etkili ağalarından Burhan Ağa(Şerifoğlu)'nın Yayla'daki yazlığında kalarak³⁶ hem bu aileyi hem de diğer ağları kendi tarafına celb etmeye çalışırdı.

Fransızların Yayladağı ağalarını yanlarını yanlarına çekmek için yaptıkları uygulamalardan birisi de, halkın elinde sadece dolma tüfekler bulunurken, Ağalara mavzer verilmesiydi. Mavzer verilenlerden birisi de Burhan Ağa idi³⁷. Burhan Ağa kendisine verilen bu mavzeri, Ermeni ve Sahyuncululara karşı kullanması için İşlek Ali'ye de vermişti³⁸.

Ağlara *"hiç dokunmayan"* Fransızlar, *"gümüş elbiseli"* Reşat Ağa ve *"ABD'den gönderilen elbise giyen"* Koca Ağa'yı çalışma gerektirmeyen yol çavuşluğu görevi vererek onları yanlarına almaya çalışmışlardı. Fransız askeri olan Mithat Ağa'ya orman kolcuğunu görevi verilmişti. Halk fakir halde iken Fransızlar görev verdikleri askerlere de aylık beş altın lira vermişlerdi³⁹. Kısacası Fransızlar ağaları yanlarına cezb eden bir yönetim tarzı benimsemişlerdi.

İlkokulda Fransızca Ağırlıklı Eğitim Verilmesi

Türkiye ile yaptıkları Ankara Anlaşmasına uymayan Fransızlar, Yayladağı'nda Türklerin anadillerinde eğitim yapması için bir düzenleme yapmamışlardı. Fransız döneminde Yayladağı'ndaki okullarda geri gidiş yaşanmıştı. Yayladağı merkezindeki dört yıllık bir okulda iki öğretmen vardı. Fransızca ağırlıklı eğitim veren bu okulda Arap Alfabesiyle Türkçe dersi de verilirdi. Bu ilkokula giden öğrencilerden birisi Kenan Şerifoğlu olmuştu. 2007 yılında Yayladağı Dudlubahçe Mahallesi'ndeki evinde bana ilkokulda eğitim gördükleri Fransızca kitabı da göstermişti⁴⁰. Yayladağılılara iyi eğitim hizmeti getirmeyen Fransızlar, az sayıdakilere de ağırlıklı olarak Fransızca eğitim vererek devşirmeye çalışmışlardı.

Fransızların Gelenekleri Kaldırma Çalışmaları

Fransızlar, Yayladağılıların birlikte hareket etmelerinden rahatsız olmuş ve birlik bilincine karşı tavrı sergilemişlerdi. Bunun için de Türklerin geleneklerini ortadan kaldırmaya çalışmışlardı. Tesbit ettiğimiz iki örnek şunlardır.

³⁵ Kadir Oktay, Keldağ'ın Yigitleri 2, Ankara 2020, s.291.

³⁶ Kadir Oktay, Keldağ'ın Yigitleri, Ankara 2018, s.79.

³⁷ Burhan Ağa'nın oğlu Yusuf Şerifoğlu ile 28.07.2006 tarihinde yapılan mülakat.

³⁸ 1935 doğumlu Mahmut Arslan ile 26.04.2007 tarihinde Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

³⁹ Salman Öztürkü'nün oğlu Cemil Öztürkü ile 16 Temmuz 2006'da Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

⁴⁰(Aşkar)Kenan Şerifoğlu ile 26 04 2007'de Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

Cirit Sporunu Engelleme Çabası

Cirit Türkler pek sevdiği atlı bir savaş oyunu olup genellikle bahar aylarında yapılırdı⁴¹. Fransızların işgal döneminde Yayladağı'ndaki cirit oyunları bugünkü Yayladağı Mezarlık Kompleksi'nin batısında bulunan cami ve etrafındaki düzlükte gerçekleştirilirdi. Cirit oyununu yanında atların dörtnalı, rahvan vesaire yürütme yarışması yapılırdı⁴². Bütün Yayladağlıların katıldığı bu cirit oyunlarında atlarla binicisi arasındaki uyum ve bir takım olarak çalışma ruhu da aşılardı. Fransızlar bu faaliyetlerden hoşlanmazdı⁴³. Zira cirit oyunu, Yayladağlılar arasında birlik ve mücadele ruhu geliştiren bir faaliyetti.

Düğün Alaylarının Sokudibi'nden Döneme Âdetini Yasaklama Teşebbüsü

Osmanlı son dönemi ve Fransız işgali başladığı dönemde Yayladağı'nda gelinler kız evinden çıkarken ata bindirilirdi. Gelin, damat evine götürülmeden önce mutlaka Sokudibi'ne gider ve sokunun etrafında döndürülürdü. Mevsim ve düğün sahibinin durumuna göre burada bir eğlence yapılır ve oğlan evine gidilirdi. Bugünkü Çamaltı Mahallesi'nde, Atatürk Caddesi ile Yonca Sokak'ın birleştiği yerde olan Sokudibi'ndeki bu faaliyetten rahatsız olan Fransızlar bu âdeti kaldırmak istemiş ancak sert tepki üzerine bundan vazgeçmişti⁴⁴.

Fransızların Türkiye Taraftarı Önderleri Sindirme Çalışmaları

Yayladağı'nda Fransızların hiç sevmediği ve devamlı problem çıkardığı şahıslar Türkiye ile irtibatlı olanlar ile Kuva-yı Milliye'de öne çıkmış şahsiyetlerdi. Bu konuda tesbit ettiğimiz iki örneği vermek istiyorum.

Ortadan kaldırma

Birinci Dünya Savaşı sırasında Akdeniz Bölgesi'nde Millî Mücadele'de ise Batı Anadolu'da istihbarat görevlisi olarak çalışan Sofu Salihlilerden Hanifi (İşlek Ali'nin kardeşi)'nin ölümüdür. Fransızlar Selcen Dağı'ndan odun temin edilmesini yasakladıkları için insanlar gruplar halinde gece giderek sırtlarında evlerine odun taşırlardı. Bir gece grup olarak Şıh Osman'ın bahçesinin üzerinden odun toplayan grup, Hristiyan Mezarlığı'nın önüne geldiklerinde, Hanifi'nin yanlarında olmadığını fark etmişlerdi. Tekrar dönülerek Hanifi aranmış, neredeyse bütün çalıların içine bile bakılmış ancak bulunamamıştı. Sabah tekrar arandığında ise sırtında yükü ile beraber bir çalının dibinde bulunmuştu. Hanifi'nin ölümünün doğal bir şekilde olduğuna pek inandırıcı bulunmamıştı⁴⁵. Daha önce yaptığı görev dikkate alındığında Hanifi'nin Fransızlar tarafından Türkiye ile irtibatlı olması dolayısıyla öldürülmüş olması muhtemeldir.

Ağır Yükümlülük Verme

Millî Mücadele'de sırasında İtilaf devletleri işgalindeki İstanbul'dan Anadolu'ya silah sevkinde görev alan, Feyzi Çakmak ve İsmet İnönü ile beraber Ankara'ya gelen ve Sakarya Savaşı sırasında Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın kapısında nöbet tutan ve yanında

⁴¹ Feyzi Halıca, "Cirit", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 8. 1993, s. 26-27.

⁴² Buradaki yarışlara küçük yaşından itibaren Nuriye Çoban şahit olmuştur; 1937 doğumlu Nuriye Çoban ile Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

⁴³ İbrahim Eroğlu ile 22. 4. 2004 tarihinde Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

⁴⁴ Salman Öztürk'ün oğlu Cemil Öztürkçü ile 16 Temmuz 2006'da Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

⁴⁵ Salman Öztürk'ün oğlu Cemil Öztürkçü ile 16 Temmuz 2006'da Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

görev yapan (Kara) Hasan Sakarya, Büyük Taarruz bittikten sonra Yayladağı'na dönmüştü⁴⁶. Fransız yönetimi altında Yayladağı-Antakya yolu inşa edilirken Hasan Sakarya'ya da bu yolda çalışma görevi verilmişti⁴⁷. Ancak Hasan Sakarya'nın payına verilen kısım, yolun en çukur yerlerinden birisidir. Burası bugünkü Yayladağı Stadyumu'nun giriş kısmı ile Pazaryokuşu Sokağı'nın başındaki köprü arasıydı. Yani dönemeç ile köprü arası olup, burası el arabasıyla doldurulacaktı. Fransızlar uzun bir kazık çakmış ve Hasan Sakarya'dan o seviyeye kadar yolu doldurması istenmişti. Kara Hasan da yolu doldurmaya çalışmış ancak bunun çok zor olduğunu görmüştü. Bunun üzerine Kara Hasan belli aralıklarla çakılan kazığı alttan biraz keserek kısaltmıştı. Böylece yolun burası çukur kalmıştı⁴⁸.

Taraftarlarını Kayıran Keyfi Adalet Uygulamaları

Sömürge mantığıyla hareket eden Fransızlar, bir de Yayladağlıların onları üç yıl uğraştırdığı için bunun üzerine bir de kını eklemişlerdi. Bundan dolayı Fransızlar halkı her bahane ile ezmeye çalışmış ancak kendi işine gelenlere ise ceza vermeyi bile düşünmemişlerdi.

Bir Keklik Beslemek İsteği Yüzünden Çocuk İbrahim Eroğlu'nun Yargılanması

Yayladağı'nda çok sevilen keklik özellikle çocuk ve gençler tarafından yakalanarak kafeste beslenirdi. Fransızlar keklik avlanmasını ve beslenmesini yasaklamışlardı. Dusturu Köyü'nde Kadızade Mustafa'nın büyük oğlu Muhammed bir keklik yavrusu yakalayarak beslemeye başlamıştı. Ancak bunu Fransız Jandarması tespit edince ceza alması diye kekliğin 8 yaşlarındaki küçük kardeşi İbrahim'e ait olduğu söylenmişti. Aile yaşı küçük olduğu için İbrahim hakkında bir işlem yapılmayacağını düşünürken, İbrahim hakkında zabıt tutulmuş ve mahkeme çıkmak Antakya'da çağırılmıştı. Babasıyla Dusturu'dan yürüyerek sabah çıkmışlar ancak akşamüzeri Harbiye'ye ulaşmışlardı. Harbiye'den iki kişi için 25 kuruş vererek Antakya'ya ulaşmışlardı. İbrahim Eroğlu'nun ertesi gün askerler tarafından mahkemeye çıkarılmış ve "ben onu keklik yavrusu değil öyle bir kuş cücüğü(yavrusu) belledim" diye savunma yapmıştı. Berat eden İbrahim, dönüşte kendisine temin edilen bir eşeğe binerek Dusturu Köyü'ne geri dönmüş ve emanet eşek te Abut (Enver Oktay)'un babasına teslim edilmişti⁴⁹. Bu sayede büyük küçük herkese korku salınmıştı. Bir keklik yakalamak yüzünden bir çocuk mahkemeye verilerken, istedikleri şahıslar ne kadar büyük suç işlerlerse işlesin hiçbir işlem yapılmadığı da olmuştu.

Borcunu Ödemeyen Naraba Süleyman'ın Küçük Kızının Satılması

Birinci Dünya Savaşı sırasında Buçak'dan gelerek Tumtum'a yerleşen Süleyman ile bu köyden Nizam Mahammed(Kızılkaya)'ın kızı Fehme evlenmiş ve aile olarak narabalık yapmaya başlamışlardı. Süleyman, üç yıl narabalık yaptıktan sonra Refet Ağa'nın yanından ayrılmak istemişti. Bunun üzerine Refet Ağa, "10 sarı lira borcun var" bunu ödedikten sonra narabalıktan çıkabilirsin demişti. Süleyman benim borcum yok "sen bana bir hasır ve tuz-muz getirdin, ben de iki urbalığı karşılık verdim" dese de Refet Ağa'ya kabul etmemişti. Zor durumda kalan Süleyman, Refet Ağa'nın "istersen çocuğunu istersen ... sat borcunu öde" demesi üzerine, sinirlenerek o sırada köy meydanında bulunan Çerçi Bekserli Ali'ye, Gülü adlı 5 yaşındaki

⁴⁶ Kara Hasan Sakarya'nın kız kardeşinin oğlu Cemil Öztürkçü ile 16 Temmuz 2006'da Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

⁴⁷ Kara Hasan Sakarya'nın torumu 1960 doğumlu Mustafa Sakarya ile 14 Ocak 2026'da Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

⁴⁸ Kara Hasan Sakarya'nın kız kardeşinin oğlu Cemil Öztürkçü ile 16 Temmuz 2006'da Ali Arslan tarafından yapılan mülakat

⁴⁹ 1926-1927 doğumlu İbrahim Eroğlu ile 22. 4. 2004 tarihinde Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

kızını teslim etmek zorunda kalmıştı⁵⁰. Üzerinde “dime bezli fistan, çibıklı diklemesine diril” fistan olan Güllü, 1926 doğumlu Ahmet Erdem ile oynarken çağrılmış⁵¹ ve Bekserli Çeçi Ali, Güllü’yü atın heybesine koyarak Cisir-i Şuğur tarafına götürmüştü⁵². Bekserli Çerçi Ali Ağalara ayrı bir önem veren Fransızlar bu çocuk satışından dolayı herhangi bir işlem yapmamışlardı.

Fransızların İslamiyet’i Kullanma Çabaları

Yayladağı’ndaki insanların kendilerine karşı oluşan muhalefetini ve Türkiye’ye duyulan özlemi kırmak için Fransızlar İslam dinini kullanmak istemişlerdi. Bunun için de dışardan getirdikleri Fransız taraftarı Kamil Efendi denen bir hocayı kullanmışlardı. Bezge’yi merkez seçen Fransızlar, Kamil Efendi’yi Yayladağı köylerinde vaiz olarak görevlendirmişlerdi. Ayrıca Kamil Efendi, ırkçılığa kaşı tavrı almayı Türkiye ve Türklere karşı tavrı olarak yapar ve böylece Fransızların lehine hükümler çıkarırdı. Bezge Camisi’ndeki hutbelerde zaman zaman Bakara Suresi’nin ilk ayeti olan “*Elif lam mim*”in sonuna “*Türküüm diyen kâfir*” ifadesini eklerdi. Gezdiği köylerde ve yaptığı sohbetlerde devamlı olarak Türkiye aleyhine propaganda yapar, Türkiye’yi savunanları “*kafir*” olarak vasıflandırır hatta öldürülmesinin bile sevap olduğunu anlatırdı⁵³.

Fransızların İslamiyet’i Türkiye aleyhine kullanmak için kullandıkları bir konuda Ahir Zaman’da Hz. İsa’nın gökten Şam’daki Cami-i Emeviye’ye ineceği konusuydu. Fransızlar dışardan getirdikleri kendi taraftarı din adamlarına bu konuda propaganda yaptırırlar ve Ahir Zaman’ın yakın olduğundan Ankara’ya değil Şam’a bağlı kalınmasının şart olduğunu söylerlerdi⁵⁴.

Görüldüğü gibi Fransızlar her vasıtayı kullanarak Türkleri sindirmek ve etkisiz hale getirmek için çalışmıştı. Türkler de Fransızlara karşı şuurulu bir mücadele ortaya koymuşlardı.

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı sonunda, Yayladağı’nda İngiliz ve daha sonra Fransızlara karış Millî Mücadele gerçekleştirilmişti. Hatta 9 Şubat 1921’de Kırpıçık’da toplanan Millî Mücadele’nin son kongresi ile Müstakil Ordu ve Cebel-i Akra Kazası da kurularak Ankara Hükümetine bağlı olarak faaliyet göstermişti. Fransızlar ancak 23 Temmuz 1921’de Yayladağı’nı ele geçirebilmişlerdi. 20 Ekim 1921’de, Ankara anlaşması imzalanmış, Yayladağı da Antakya ve civarı belli şartlarla Fransız idaresine bırakılmıştı.

Yayladağı’nda Fransız idaresi kurulduktan sonra, Fransızların ilk hedefi kendilerine karşı direnişte görev alan Kuva-yı Milliye mensupları üzerine saldırılar düzenlemek olmuştu. İkinci aşamada ise halkın elindeki etkili olan bütün silahlar toplanmıştı. Fransızlar bir taraftan eski Kuva-yı Milliye liderlerini devşirmeye büyük özen göstermişler ve bunda da başarı elde etmişlerdi. Kendilerine itaat etmeyenlerden tehlikeli gördükleri ortadan kaldırmaya veya ağır yükler yükleyerek onları etkisiz hale getirmeye çalışmışlardı. Halkı vergiler altında özellikle Ermeni memurlar vasıtasıyla ezmeye çalışmışlardı. Ayrıca Ermeni ve Sahyunculuların saldırılarına göz yumarak Türkleri can derdine düşürmüşlerdi.

⁵⁰ Süleyman ve Fehime’nin kızı 1935 doğumlu Ayşe Özbay ile 1 Ağustos 2007 tarihinde Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

⁵¹ Çabala Köyü’den 1926 doğumlu Ahmet Erdem ile 11 Temmuz 2016’da Ali Arslan yapılan mülakat.

⁵² Bu olaya bizzat şahit olan 1921 doğumlu Fatma Açlan İle 11.07. 2016’da Çabala Köyü’nde, Ali Daşkıran’nın da bulunduğu sırada Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

⁵³ 1940 doğumlu Yeditepe(Bezge)’den İsmet Öztürk ile Ali Arslan tarafından 23. 01. 2026 tarihinde yapılan mülakat.

⁵⁴ 1935 doğumlu Mahmut Arslan ile 26 04. 2007 tarihinde Ali Arslan tarafından yapılan mülakat.

Türklerin adet ve geleneklerini ortadan kaldırmaya, eğitimsiz bırakmaya hatta İslam dinini bile kullanarak Türklerin Türkiye ile ilişkisini ve umutlarını kesmeye gayret etmişlerdi. Fransızların bu uygulamalarına karşı da şuurlu pasif direnişe geçmişlerdi.

Kaynakça

Abadi, M., **Dağ Harb Hareketleri Hakkında Bir Tedkik**, Tercüme H A. İstanbul Askeri Matbaa 1926.

Arslan, Ali, “Yayladağı’ında Kuva-yı Milliye’nin İlk Dönemi (1918-1920) Ve Kurulan Milli Teşkilatları”, **Millî Mücadele’nin En Güney Cebhesi ve Son Kongresi: Yayladağı**,(Editör Ali Arslan) Usûl Yayınları, İstanbul 2022, s.88-100.

Arslan, Ali, “Millî Mücadele’nin Son Kongresi: Yayladağı Kongresi, Müstakil Ordu Ve Cebel-İ Akra Kaymakamlığı ve En Güney Cebhenin Kurulması”, **Millî Mücadele’nin En Güney Cebhesi ve Son Kongresi: Yayladağı**,(Editör Ali Arslan) Usûl Yayınları, İstanbul 2022, s.117-146.

Arslan, Ali, **İstanbul’dan Çıkış Millî Mücadeleye Giriş**, İskenderiye Kitap, İstanbul 2020.

Arslan, Ali, “Kesep Ermenilerinin 1921 Yılında Fransız İdaresindeki Yayladağı’nı Yakması”, **Ermeni Örgütlerinin Anadolu’da Yangınla İmha Metodu ve Yayladağı’nın Yakılması**, Usûl Yayınları, İstanbul 2023, s. 286-290.

Erden, Ömer, “Fransızların Sancak İdaresi ve Yayladağı’nın Statüsü “, **Millî Mücadele’nin En Güney Cebhesi ve Son Kongresi: Yayladağı**,(Editör Ali Arslan) Usûl Yayınları, İstanbul 2022.

Halıca, Feyzi, “Cirit”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 8. 1993, s. 26-27.

Konuralp, Nuri **Hatay’ın Kurtuluş ve Kurtuluş Mücadelesi Tarihi**, İskenderun 1996.

Nur, Güney, **Özdemir Bey’in Hatay ve Musul Harekâtı**, Antakya 2008.

Oktay, Kadir, **Keldağ’ın Yigitleri 1**, Ankara 2018.

Oktay, Kadir, **Keldağ’ın Yigitleri 2**, Ankara 2020.

Sökmen, Tayfur, **Hatay’ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar**, TTK yayınları, Ankara 1978.

Türkmen, Ahmet Faik, **Hatay Manda Tarihi, Silahlı Mücadele Devresi**, c. IV, İstanbul 1939.

Etik Kurul Raporu: Bu çalışma için etik kurul raporu gerekliliği bulunmamaktadır.
Katkı oranı beyanı: %100
Çatışma beyanı: Makalede, herhangi bir kurum, kuruluş ve kişi ile mali çıkar çatışması bulunmamaktadır.